

William Heberden

Välkänt namn bland reumatologer – beskrev han också kronisk artrit hos barn (JCA)?

Historietecknare *Ido Leden*, Kristianstad

William Heberden började 21 år gammal (1731) att studera medicin i Cambridge och 1739 avlade han läkarexamen. Under de följande tio åren var han verksam som läkare vid universitetet samtidigt som han gav föreläsningar i materia medica (läkemedelslära).

Han fortsatte sedan sin läkarpraktik i London. Han var både framgångsrik och empatisk och konsulterades av många personer från skilda samhällsklasser. Han förde kontinuerligt noggranna anteckningar på latin om sina kliniska observationer. Han blev redan 1746 invald i Royal college of Physicians som på hans initiativ 1768 började publicera sina förhandlingar under titeln ”Medical Transactions”. Heberden var själv en flitig medarbetare i dessa skrifter och material hämtade han ofta från sina notat.

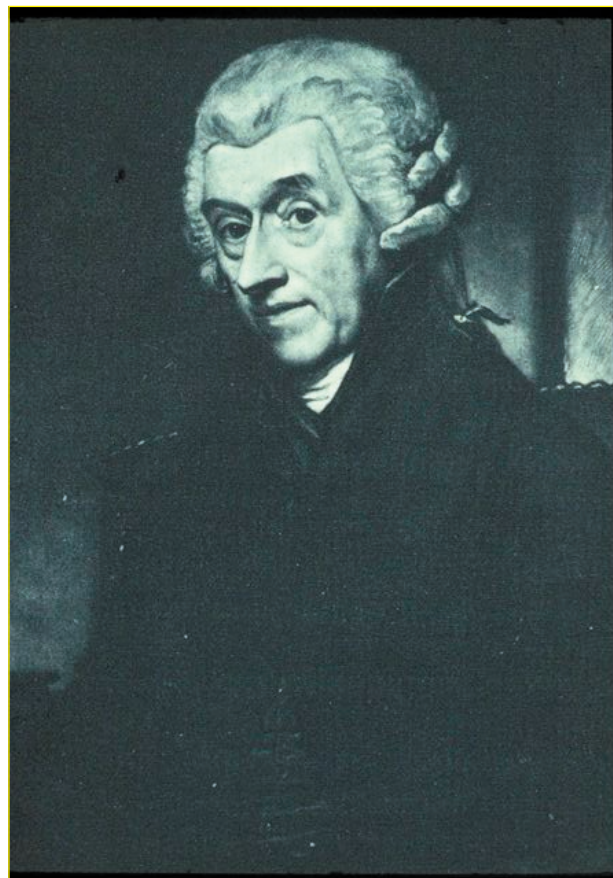
Skrev *Commentari*

Han förblev verksam som läkare högt upp i ålder, men trappade av och ägnade tid åt att sammanställa alla sina kliniska erfarenheter i en bok kallad *Commentari*. I företalet påminner han om Plutarkos skildring av den vestaliska jungfrun, vars liv indelas i tre perioder – den första ägnas åt att förvärva kunskap om yrkets plikter, den andra åt att utöva det och den tredje åt att lära ut åt andra. Heberden själv har nu nått denna sista fas.

Boken hann aldrig riktigt bli klar under hans livstid, men sonen William slutförde arbetet och såg till att den publicerades först på latin och sedan i engelsk översättning. Verket blev snabbt en klassiker. Även en nutida läsare imponeras av den empati och den klokskap som förmedlas. Läkekonst i sin förnämsta form framträder på många sidor. Imponerande är också den bredd som speglas. Heberden anses bli vara den förste som beskrivit såväl angina pectoris som vattenkoppor.

102 sjukdomar

I *Commentari* beskrivs inte mindre än 102 olika sjukdomstillstånd och goda råd ges om diagnostik och behandling. En del kapitel avhandlar ledsjukdomar. Dessa är i mycket pionjärobservationer varför Heberden räknas till föregångsmännen inom reumatologin.

I nionde kapitlet (Arthritis) återges giktens alla karakteristika som episodicitet, typiskt stortäengagemang, köns- och åldersprevalens o s v. Avslutningsvis ges differentialdiagnostik vägledning om hur gikt skiljes från ”rheumatism”. Den senare börjar sällan i foten, alla leder kan drabbas, oftast flera på en gång. Ledengagemanget är migrerande, smärtan är ej så intensiv som vid gikt och sällan åtföljd av hudrodnad. Det är inte ovanligt, att barn och ungdomar insjuknar och slutligen betonas frånvaron av periodicitet och att många bara drabbas en gång i livet.

Akuta och kroniska former

I ett efterföljande kapitel om Rheumatismus återges på nytt ovanstående fakta, men det framkommer också att såväl akuta som kroniska former finns. Den kroniska reumatismen diskuteras närmare i ett separat appendix, vari det starkt understryks att denna åkomma

klart skiljer sig från genuin gikt och akut reumatism (reumatisk feber). Den ger många gånger snabbt upphov till bestående funktionsnedsättning i flera leder, delvis beroende på associerad muskelsvaghet. Fattig som rik drabbas och kvinnor något oftare än män. I början av sjukdomens förlopp förleds man (på ganska det mera lågaktiva ledengagemanget) gärna tro att det är en mildare åkomma än både gikt och akut reumatism: "but in its consequences, it is much more formidable than either of them". Utan tvivel är det ledgångsreumatism som beskrivs.

Kan börja tidigt

Det finns också en mycket intressant passus om att alla åldrar drabbas med enstaka insjuknanden redan i tolvårsåldern. Det känns därför inte särskilt långsökt att förmoda att Heberden observerat och behandlat kronisk artrit hos barn. Detta alltså mer än hundra år före sin senare landsman G F Still som brukar ges prioritet på detta område.

REFERENSER

Davidson, P William Heberden, M.D., F.R.S. *Ann Med Hist NS* 1922: 336 – 46.

Heberden W *Commentaries on the history and cure of diseases*. London, T Payne 1803.

Hedfors E William Heberden. En av 1700-talets stora läkare och skribenter med kunskapsbredd som imponerar än i dag. *Läkartidningen* 1985; 82: 312.

Leden I Ledgångsreumatism och gikt – en historisk återblick. *Sydsvenska Medicinhistoriska sällskapets årsskrift* 1981; 18: 65 – 97.

Leden I Heberden och Charcot – två föregångsmän inom reumatologin. *Läkartidningen* 1985; 82: 1564.

Rolleston H The two Heberdens (part one). *Ann Med Hist* 1933; 5: 409 – 27.

Rolleston H The two Heberdens (part two). *Ann Med Hist* 1933; 5: 566 – 83.

Nätreferens med många länkar: http://www.aim25.ac.uk/cgi-bin/search2?coll_id=7130&inst_id=8

**There is a dead
medical literature,
And there is a live literature.
The dead is not all ancient
and the live is not all modern.**

O W Holmes

William Heberden

1710 född i London

1728 BA (Bachelor of art) i Cambridge

1739 MD (Läkarexamen)

1746 Invald i Royal College of Physicians

1759 Medlem Royal Society

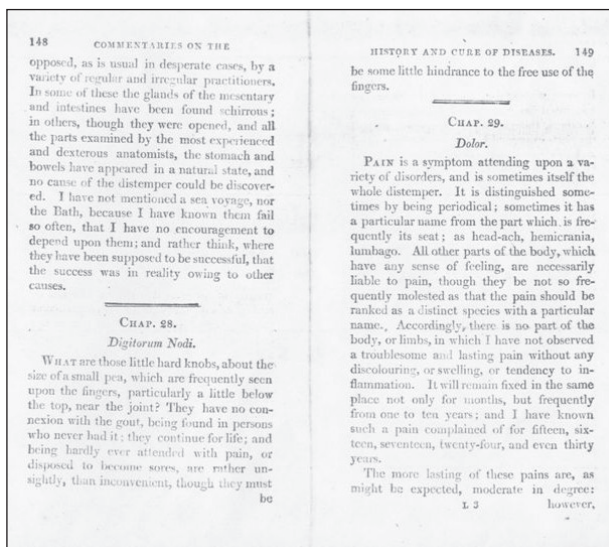
1752 Gift med Elisabeth Martin, dotter till parlamentsledamot. Hustrun avled två år senare, en kort tid efter det att andra sonen fötts.

1760 Gift med Mary Wollaston (dotter till den berömde William W) I detta äktenskap föddes åtta barn, bl a sonen William 1767, som också utbildade sig till läkare och som var den som slutredigerade och gav ut faderns *Commentari*.

1801 Heberden avlider i London i sitt hus vid Pall Mall. Han är begravd i Windsor.

1802 *Commentari* utgavs av sonen William, se ovan. Texten på latin som var det språk William den äldre skrivit på.

1803 Engelsk översättning av *Commentari*, utgiven av sonen William.

Kapitel 28 i Commentari beskriver de "knutor" som är lokaliserade till fingrarnas ytterleder och som därefter världen över kallats för "Heberdens knutor".